

Belangengroepen en economische groei: een cross-nationale studie *

L. B. van Snippenburg¹

1. Inleiding

Na een periode van economische hoogconjunctuur in de jaren zestig trad omstreeks 1975 een recessie in die zou uitmonden in een wereldwijde crisis. Economische groei en stagnatie staan momenteel dan ook in het middelpunt van de belangstelling. In de sociologie en politicologie zijn het echter nog weinig onderzochte verschijnselen. Gedeeltelijk is dat een gevolg van het feit dat men ze als specifieke onderzoeksobjecten van de economische wetenschappen ziet. De laatste jaren lijken politicologen wat meer aandacht te schenken aan economische groei. Zo werden in het kader van de zogenaamde 'dependency-theorie' empirische studies verricht naar de groeibelemmerende werking van de afhankelijke positie, die derde wereldlanden in het internationale economische systeem innemen. Resultaten van deze studies waren niet eenduidig. Bornschie, Chase-Dunn en Robinson (1978) concluderen bijvoorbeeld dat afhankelijkheid op lange termijn economische groei vertraagt. Weede en Tiefenbach (1981) en Jackman (1982) komen daarentegen tot de slotsom dat afhankelijkheid geen invloed heeft op economische groei. Verder werden recentelijk onderzoeken verricht naar de invloed van binnenlandse politieke factoren op economische groei, waaronder die van Cameron (1982) en Weede (1983). Cameron toonde in een studie over 19 welvarende landen aan dat veel overheidsbemoeienis (geïndiceerd door een groot overheidsbudget) geen belemmering hoeft te zijn voor economische groei. Weede concludeerde na bestudering van gegevens over circa 90 landen dat groei van de totale produktie van een land wordt vertraagd door politieke democratie; met name in landen waar sprake is van veel overheidscontrole op de economie.

Dat weinig onderzoek naar politieke determinanten van economische groei wordt gedaan is misschien ook een gevolg van het feit dat hierover slechts enkele uitgewerkte theorieën bestaan. Zo'n theorie formuleerde Olson (1982) in zijn boek *The rise and decline of nations*. Een centrale stelling hierin is dat belangengroepen de efficiëntie van de produktie aantasten en daarmee economische groei

* Dit artikel kwam tot stand binnen het kader van een door ZWO ondersteund onderzoek (ZWO-project no. 122-26-003).

belemmeren. Door publikatie van dit boek werd economische groei uitdrukkelijk geplaatst binnen het aandachtsveld van sociologie en politicologie. Olson trachtte zijn theorie te bevestigen door analyse van cross-sectionele gegevens over de 48 deelstaten van de Verenigde Staten². Volgens Olson vormen de bevindingen van deze analyse tot op zekere hoogte een empirische ondersteuning van zijn centrale hypothese.

Hierbij kunnen echter de volgende kanttekeningen worden geplaatst.

Ten eerste claimt de theorie geldigheid voor landen uit alle delen van de wereld terwijl de analyse zich beperkt tot de Amerikaanse deelstaten. De situatie in andere landen kan wel eens geheel verschillend zijn.

Ten tweede handelt de theorie over de groeibelemmende werking van invloedrijke belangengroepen. Olson nam relatieve grootte van vakbonden (percentage leden van totaal aantal werkers) als indicator voor belangengroepen. Nu is grootte van vakbonden maar in beperkte mate indicatief voor invloed van vakbonden. Bovendien vormen vakbonden maar één soort belangengroepen, terwijl de theorie in feite handelt over de groeibelemmende werking van het hele scala van belangengroepen; dus van het geheel van vakbonden, werkgeversorganisaties, landbouw- en handelsorganisaties, etcetera.

Ten derde werd in de analyse niet afdoende gecontroleerd op variabelen die de gevonden samenhang tussen belangengroepen en economische groei kunnen wijzigen. Dit kan leiden tot verkeerde interpretaties. Bij de bespreking van ons conceptueel model en de analysetechniek (zie volgende paragrafen) zullen we hierop nader ingaan.

Het is de verdienste van Olson dat hij een met zorg uitgewerkte theorie formuleerde en daarmee belangstelling van politicologen wekte voor economische groei. Zijn geruchtmakende hypothese dat belangengroepen een belemmering vormen voor economische groei, werd tot nu toe niet empirisch geverifieerd. Ook de resultaten van Olsons eigen analyse zijn geen adequate ondersteuning voor deze hypothese; dat bleek wel uit bovenstaande kanttekeningen. Hooguit werd daardoor aangetoond dat algehele produktiegroei in de Amerikaanse deelstaten trager verloopt, naarmate vakbonden er meer aanhang hebben.

Het onderzoek, dat in dit artikel wordt beschreven, is een poging tot toetsing van Olsons hypothese, waarbij we trachten meer recht te doen aan: 1) de complexiteit van relaties tussen belangengroepen, economische groei en daarbij betrokken andere factoren; 2) de betekenis van het begrip 'invloed van belangengroepen' en 3) het geldigheidsbereik van de theorie. We zullen daartoe een uitgebreid causaal model formuleren, waarin meerdere relevante variabelen zijn opgenomen. Tijdens de analyse kan dan voor deze variabelen worden gecontroleerd. Dit model zal worden gebaseerd op Olsons theorie, op andere theoretische noties en op resultaten van eerder onderzoek. Verder operationaliseren we 'invloed van belangengroepen' niet door ledental van vakbonden als indicator te nemen, maar

juist nadruk te leggen op *invloed* van belangengroepen. We beperken ons daarbij niet tot vakbonden, maar betrekken ook andere belangengroepen (zoals werkgeversbonden, landbouwverenigingen, handelsassociaties, etc.) bij de operationalisering. Bovendien zal het onderzoek zich uitstrekken over 103 landen uit alle delen van de wereld.

Een beschrijving van het onderzoeksmodel en de operationalisering van daarin voorkomende begrippen komt in de twee volgende paragrafen aan de orde. Daarna geven we de analyse weer, voorafgegaan door een korte uiteenzetting over de te gebruiken analysetechniek. Dan volgt een paragraaf met bespreking van resultaten en conclusies. We besluiten met commentaar en een suggestie voor verder onderzoek.

2. Specificatie van het model

Olson (1982) rekent in zijn theorie tot belangengroepen alle vrijwillige organisaties van individuen, instellingen en ondernemingen, die specifieke deelbelangen nastreven. Deze deelbelangen zouden vaak op gespannen voet staan met het algemeen belang, vooral met een nationale doelstelling als economische groei. Als bijvoorbeeld een groep ondernemers erin slaagt van de overheid gedaan te krijgen dat hun afzetmarkten worden afgeschermd, om zo hogere prijzen te kunnen maken, zal dat voor deze beperkte groep ondernemers meer winst opleveren. Het zal echter nadelig zijn voor consumenten en bovendien de efficiëntie van de economie aantasten. Zo hebben ook landbouwsubsidies in eerste instantie voordelen voor de betrokken boeren. Zij bevorderen echter de verstarving van het economische stelsel. Evenzo zullen onredelijk hoge lonen, afgedwongen door georganiseerde arbeiders, de produktiekosten te hoog kunnen opdrijven. Kapitaal vloeit dan af naar het buitenland, bedrijven gaan failliet en de werkgelegenheid loopt gevaar. Olson stelt dat de meeste belangengroepen slechts streven naar vergroting van hun aandeel in de produktie in plaats van algehele produktiegroei te bevorderen: 'The great majority of special-interest organizations redistribute income rather than create it, and in ways that reduce social efficiency and output' (p. 47). In zijn theorie zet Olson in detail uiteen hoe politieke invloed van deze groepen de complexiteit van allerlei regelingen verhoogt en de economische efficiëntie en dynamiek verlaagt. De voordelen voor specifieke groepen wegen meestal niet op tegen de kosten voor de samenleving als geheel. Het gaat hierbij niet zozeer om de grootte van belangengroepen, maar om de invloed die deze hebben op het politieke en economische gebeuren. Juist gevestigde invloedrijke groepen slagen erin hun belangen te behartigen en daardoor een belemmering te vormen voor economische groei en herstel van de werkgelegenheid.

Olson stelt verder dat er enige tijd verstrijkt voor belangengroepen zich hecht

hebben georganiseerd en greep krijgen op het politiek-economisch gebeuren. Conditie voor het ontstaan van belangengroepen zijn in feite aanwezig vanaf het moment dat een samenleving zich losmaakt uit traditionele gezagsstructuren en economische en politieke modernisering begint (industriële revolutie en vorming van nationale staten). Wij gaan ervan uit dat naarmate landen 'ouder' zijn, dat wil in dit geval zeggen: naarmate zij langer geleden een moderne economische en politieke structuur aannamen, de processen die vorming van belangengroepen bevorderen, meer hun werk zullen hebben gedaan. Hoe ouder een samenleving, hoe meer invloed belangengroepen als gevolg daarvan hebben. Op grond van deze overwegingen gaan wij in het conceptuele model uit van een positieve werking van 'leeftijd' op invloed van belangengroepen.

Dye (1980) deed ook onderzoek in de Amerikaanse deelstaten, waarbij hij zich bij de operationalisering van belangengroepen eveneens beperkte tot grootte van vakbonden. Voor dat onderzoek gelden dezelfde kanttekeningen als voor Olsons analyse (zie inleiding). Hij kwam tot ongeveer dezelfde conclusies als Olson, maar vond bovendien nog een direct negatief effect van leeftijd van een staat op economische groei. Leeftijd operationaliseerde hij als de tijd die was verstreken sinds de toetreding van de staat tot de Verenigde Staten. Direct effect betekent in het model van Dye een effect dat niet gaat via belangengroepen. Dye verklaarde dit negatieve effect door te wijzen op veroudering van infrastructuur en verstar- ring van opvattingen in oudere staten. 'Newer states are uncluttered with obsolescent capital infrastructures and the habits and characteristics of past eras. Newer states are not saddled with older, slower growing industrial foundations; they are more flexible and better able to adapt to the technology of newer industries' (p. 1105). Op grond van deze overwegingen veronderstellen wij voor ons model een negatieve invloed van leeftijd op economische groei.

Volgens Olson (1982) bevordert liberale democratie het ontstaan van invloedrijke belangenorganisaties. De heersende burgerlijke en politieke vrijheden (vrijheid van meningsuiting, vrije pers, algemeen kiesrecht en gelegenheid tot oppositie) doen in het algemeen de mogelijkheden tot politieke invloed van belangengroepen toenemen. Empirisch onderzoek van Bertrand (1981) ondersteunde de opvatting dat deze invloed groter is naarmate landen meer democratisch zijn. In het conceptueel model veronderstellen we daarom een positief effect van liberale democratie op invloed van belangengroepen. In het vervolg zullen we in plaats van 'invloed van belangengroepen' ook kortweg het woord 'belangen- groepen' gebruiken.

Kort samengevat komt het tot dusver geformuleerde conceptueel model op het volgende neer. Invloedrijke belangengroepen hebben een negatief effect op economische groei. Leeftijd heeft een positieve werking op belangengroepen. Ook liberale democratie werkt bevorderend op het verschijnen belangengroepen. Leeftijd heeft bovendien een directe negatieve invloed op economische

groei. Directe invloed duidt in dat geval op effecten die niet verlopen via belangengroepen, noch via liberale democratie. Het aldus geformuleerde conceptuele model kan worden weergegeven in het pijlendiagram van figuur 1. Een pijl in dit diagram duidt op een causale relatie. De richting van de pijl is de veronderstelde richting van beïnvloeding. Het plus- of minteken geeft aan of er sprake is van positieve of negatieve invloed.

Figuur 1: Pijlendiagram van het model met de variabelen leeftijd, liberale democratie, invloed van belangengroepen en economische groei.

Tot zover de kern van het conceptuele model dat voor een groot deel is gebaseerd op Olson (1982). Er is vanuit theoretische en methodische overwegingen aanleiding dit model uit te breiden met de variabele economisch ontwikkelingsniveau. Theoretische overwegingen zijn de volgende. Landen die economisch meer ontwikkeld zijn hebben grotere en stabielere markten, een betere infrastructuur, er kan makkelijker worden geïnvesteerd en zij nemen een sterkere positie in op de wereldmarkt. Zij hebben derhalve betere kansen om de totale productie op te voeren. Empirisch onderzoek toont aan dat er een grote samenhang bestaat tussen economisch niveau en economische groei, ook na controle op andere relevante variabelen (zie onder meer World Bank, 1980; Weede en Tiefenbach, 1981 en Jackman, 1982). Op grond van deze overwegingen gaan we uit van een positief effect van economisch ontwikkelingsniveau op economische groei.

Economische vooruitgang gaat gepaard met verval van traditionele structuren, urbanisatie, verspreiding van massamedia en verbetering en uitbreiding van het onderwijssysteem. Deze ontwikkelingen verruimen de intellectuele horizon en het politieke bewustzijn van de bevolking en bevorderen bij burgers de drang naar politieke participatie. De kans op democratische ontwikkeling wordt daardoor groter. Studies van onder meer Lenski (1966), Cnudde en McCrone (1967) en Jackman (1975) steunen deze opvatting. Op grond hiervan veronderstellen wij een positief effect van economisch ontwikkelingsniveau op liberale democratie.

De concentratie van mensen in industriële gebieden, meer onderwijskansen voor lagere klassen, toenemende communicatiemiddelen, complexere markten

en hogere welvaart bevorderen eveneens de mogelijkheden tot organisatie van groeperingen rondom specifieke belangen. Zo ontstaan niet alleen arbeidersorganisaties, maar bijvoorbeeld ook handelsverenigingen, landbouworganisaties en werkgeversbonden. Deze laatste gedeeltelijk als reactie op de opkomst van vakbonden. Hoe meer een land economisch ontwikkeld is, hoe groter de kans dat belangengroepen ontstaan en hun politieke invloed vergroten. Bertrand (1981) toonde dit directe effect van niveau van economische ontwikkeling op belangengroepen empirisch aan. Op grond van deze overwegingen veronderstellen wij een positief effect van economisch ontwikkelingsniveau op belangengroepen.

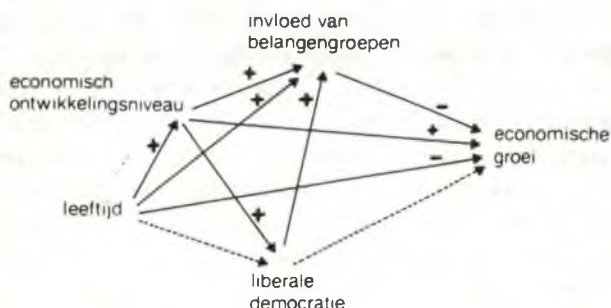
Tot zover theoretische overwegingen die pleiten voor uitbreiding van het geformuleerde model (zie figuur 1) met economisch ontwikkelingsniveau. Zoals wij al stelden zijn er ook methodische argumenten voor uitbreiding met de variabele economisch ontwikkelingsniveau; deze luiden als volgt. We gaan er, zoals we al eerder schreven, van uit dat economisch ontwikkelingsniveau gevolgen heeft voor zowel economische groei als liberale democratie en belangengroepen. Door de empirische analyse trachten we vooral de negatieve werking van belangengroepen op economische groei vast te stellen (de belangrijkste stelling, afgeleid uit Olsons theorie). Als we economisch ontwikkelingsniveau niet in het model opnemen, kan dat leiden tot een onjuiste schatting van de effecten van belangengroepen op economische groei. Er kan namelijk sprake zijn van een (gedeeltelijke) schijnrelatie als gevolg van gelijktijdige effecten van economisch ontwikkelingsniveau op belangengroepen en op economische groei. Trouwens ook schattingen van andere relaties in het model zouden onjuist kunnen zijn op grond van (gedeeltelijke) schijnrelaties; denk bijvoorbeeld aan de gelijktijdige werking van economisch ontwikkelingsniveau op liberale democratie en belangengroepen. In methodische termen zegt men in zo'n geval dat het model niet gesloten is; dat wil zeggen dat opname van een nieuwe variabele (in dit geval economisch ontwikkelingsniveau) de waarden van de gevonden relaties verandert. Geslotenheid van het model is een dwingende methodische eis bij causale analyse³. Toen wij in de inleiding stelden dat in de analyse van Olson (1982) niet afdoende werd gecontroleerd op relevante variabelen doelden wij met name op problemen in verband met deze geslotenheid. Dit was dan ook een belangrijke reden voor het construeren van een complexer causaal analysemodel.

Bijna alle relaties tussen de variabelen van het causale model hebben we reeds gespecificeerd. Resten nog de relaties tussen leeftijd en economisch ontwikkelingsniveau, tussen leeftijd en liberale democratie en tussen liberale democratie en economische groei. Over de eerste relatie het volgende. Een samenleving die reeds lang geleden de eerste stappen zette op weg naar een moderne produktiewijze, zal in het algemeen een hoger economisch niveau hebben bereikt. Dit als gevolg van de kapitaalsaccumulatie die sinds de aanvang van de industriële produktiewijze en toepassing van de nieuwe technologie heeft kunnen plaatsvin-

den. Leeftijd van een samenleving zal daarom mede het economisch ontwikkelingsniveau van een land verklaren. In ons model gaan we daarom uit van een positief effect van leeftijd op economisch ontwikkelingsniveau.

Leeftijd heeft via economisch ontwikkelingsniveau een indirecte invloed op liberale democratie. We hebben geen argumenten om directe effecten te veronderstellen van leeftijd naar liberale democratie. Toch is dit de enige richting, waarin een eventuele directe causaliteit tussen beide zou kunnen verlopen. Een omgekeerde richting is niet denkbaar; democratische ontwikkeling kan namelijk niet de leeftijd van een land beïnvloeden. Het aanvangstijdstip van economische en politieke modernisering gaat vooraf aan en is onafhankelijk van het feit of een daarop volgende democratische ontwikkeling langzaam of snel verloopt. In de analyse zullen we nagaan of de enig mogelijke directe invloed inderdaad afwezig is. In het diagram (figuur 2) is een onderbroken pijl getekend van leeftijd naar liberale democratie. We kozen voor een onderbroken pijl om aan te geven dat we verwachten dat dat effect afwezig is of zeer klein.

Over de relatie tussen liberale democratie en economische groei kunnen we het volgende stellen. Het democratische gehalte van een samenleving wordt gemeten aan het begin van de periode waarover economische groei wordt bepaald (zie volgende paragraaf). Deze groei kan geen invloed hebben op de mate van liberale democratie die in een lange daaraan voorafgaande periode werd bereikt. Een causale relatie van economische groei naar liberale democratie is in dit geval dus niet mogelijk. Wel mogelijk is een direct effect van liberale democratie naar groei. In feite hebben we hier echter geen theoretische argumenten voor. Alle regimes, of zij nu democratisch, autocratisch of totalitair zijn, verheffen economische groei tot een belangrijke nationale doelstelling. Allen zullen proberen condities voor economische groei zo optimaal mogelijk te doen zijn. Er zal wel een belangrijke indirecte beïnvloeding plaatsvinden via belangenorganisaties. Deze effecten zijn negatief. We stelden immers dat er positieve effecten zijn van liberale democratie op invloed van belangengroepen en negatieve effecten van belangengroepen op

Figuur 2: Pijlendiagram van het gehele conceptuele model.

economische groei. Wij zullen in de analyse nagaan of directe effecten van liberale democratie naar economische groei inderdaad afwezig zijn. In het diagram van figuur 2 is daarom een onderbroken pijl getekend van liberale democratie naar economische groei. De pijl is onderbroken om aan te geven dat verwacht wordt dat deze mogelijke effecten in feite afwezig zijn. Bij de schatting van (de afwezigheid van) directe effecten van leeftijd op liberale democratie en van deze laatste op economische groei gaan we, net als bij de schatting van de andere causale relaties, uit van de 'geslotenheid' van het model. Het uiteindelijke conceptuele model is weergegeven in figuur 2.

3. Operationalisering en onderzoekspopulatie

Internationaal vergelijkbare en betrouwbare gegevens worden gepubliceerd door grote organisaties als de Verenigde Naties en World Bank; verder door onderzoeksinstituten en individuele onderzoekers die landenvergelijkende studies doen. Data voor operationalisering van de variabelen uit ons model ontleenden we aan dergelijke publikaties. Een overzicht van databronnen, die we gebruikten, is opgenomen in de bijlage. De operationaliseringenvan verliepen als volgt.

Belangengroepen. Zoals we al stelden gaat het bij de vertragende werking van belangengroepen op economische groei niet zozeer om de grootte van deze groepen, maar om de politieke druk die zij kunnen uitoefenen op de overheid en de invloed die zij daaraan ontleen. De overheidsbemoeienis en regulering die hiervan het gevolg zijn, verminderen de economische efficiëntie en verlammen de bedrijvigheid. Na uitvoerige bestudering van literatuur en databronnen bleken gegevens over belangengroepen maar zeer beperkt verkrijgbaar. Wat beschikbaar was, beperkte zich meestal tot de kleine groep rijke landen en had voornamelijk betrekking op vakbonden en hun ledenaanhang. Een uitzondering hierop vormen Banks en Textor (1963), die gegevens publiceerden van 115 landen over de invloed van verschillende groepen op het beleid. Bertrand (1981) construeerde hieruit een schaal voor belangendemocratie. Met het begrip belangendemocratie bedoelt hij de invloed op het beleid door vrijwillige organisaties van individuen, ondernemingen of andere instellingen. De schaal werd door middel van de Likert-sommatieprocedure geconstrueerd op basis van vier items over de politieke rol van belangengroepen enerzijds en institutionele groepen (leger, ambtenarenkorps), ascriptieve groepen (kerken, statusgroepen) en spontane bewegingen anderzijds. Invloed van belangengroepen vormt in deze schaal een positieve indicatie en invloed van de andere groepen een negatieve indicatie voor belangendemocratie. Bertrand (1981; 240) zegt dat zijn schaal verwijst naar de mate waarin belangengroepen invloed uitoefenen in vergelijking met groepen als bureaucratieën, kerken en het leger. De schaal sluit als operationalisering nauw aan bij wat

wij in ons conceptueel model onder invloed van belangengroepen verstaan. Wij zullen deze schaal dan ook gebruiken als meting voor invloed van belangengroepen. Om niet te veel termen te introduceren zullen wij Bertrands term belangen-democratie in dit artikel niet gebruiken en volstaan met de aanduiding 'invloed van belangengroepen' of kortweg 'belangengroepen'.

Buiten de hier besproken schaal en de daarvoor gebruikte databron (Banks en Textor, 1963) zijn geen internationaal vergelijkbare gegevens of operationaliserings-ingen over invloed van belangengroepen te vinden. Daarom passen wij metings-tijdstippen van andere variabelen uit het model aan bij het tijdstip van Bertrands schaal; dat is het jaar 1963. De andere niveauvariabelen (leeftijd, economisch ontwikkelingsniveau en liberale democratie) worden ook gemeten naar de situa-tie rond 1963. Economische groei zal gemeten worden over de periode aanslui-tend en volgend op dit tijdstip (zie verderop in deze paragraaf).

Leeftijd. Bij de beschrijving van het conceptuele model stelden we dat leeftijd van een samenleving duidt op het aantal jaren dat politieke en economische structuren bestaan, die geschikt zijn voor vorming van belangengroepen. Wij stelden dat condities voor vorming van dergelijke groepen voor het eerst aanwezig zijn als de economische en politieke modernisering van een samenleving is begonnen. De tijd die verstreken is sinds het begin van de modernisering noem-den wij de leeftijd van een land. Gedurende deze tijd kunnen belangengroepen een hechte organisatie vormen en invloed verwerven. Black (1966; 71-72) stelde het jaartal vast, waarin samenlevingen de eerste stappen zetten op weg naar sociaal-economische en politieke vernieuwing. Hij hanteerde bij de bepaling van dat jaartal de volgende drie criteria. Er is in het betreffende jaar sprake van: 1) het voornemen van politieke leiders om te moderniseren op sociaal-economisch gebied; 2) een beslissende en doeltreffende breuk met instituten die kenmerkend zijn voor een overwegend traditionele levenswijze en 3) het tot stand komen van een politiek georganiseerde samenleving, daar waar deze nog niet bestond. Het jaartal dat op deze wijze werd vastgesteld lijkt ons een adequate meting voor leeftijd van een land in de zin zoals wij dat eerder aangaven.

Economisch ontwikkelingsniveau. Veel auteurs operationaliseren economisch ontwikkelingsniveau aan de hand van de totale produktie per hoofd van de bevolking van een nationale economie. Een veel gebruikte maat is het bruto nationaal produkt per capita (BNPC) voor een bepaald jaar. Enkele onderzoe-kers (onder meer Jackman, 1975 en UNRISD, 1972) probeerden andere opera-tionalisering, zoals energieconsumptie per capita, urbanisatiegraad, percenta-ge arbeiders werkzaam in de landbouw, aantal telefoons per 1000 inwoners of indices samengesteld uit meerdere van deze indicatoren. Deze alternatieve ope-rationalisering, correleerden zeer hoog met metingen gebaseerd op het BNPC. Zij leidden in analyses niet tot wezenlijk andere resultaten. Bovendien betroffen de alternatieve operationalisering, veelal maar een beperkt aantal landen. Del

Drago (1975) stelt dan ook dat BNPC niet onderdoet voor welke maat van economisch ontwikkelingsniveau dan ook. Bruto nationaal produkt per capita 'remains the most comprehensive and widely used indicator of development levels. While recognizing its inherent weaknesses ... it is still the most convenient measure of the level of development' (p. 37).

Wij delen de mening van Del Drago en zullen BNPC gebruiken voor de bepaling van het economisch ontwikkelingsniveau. Taylor en Hudson (1972) publiceerden internationaal vergelijkbare data van het BNPC voor het jaar 1965. In navolging van veel auteurs nemen we de natuurlijke logaritme van BNPC als uiteindelijke operationalisering. Voor deze logaritmische variant pleit een aantal argumenten. Zo geeft zij een minder scheve verdeling. Verder blijken er tussen BNPC en veel variabelen curvilineaire samenhangen te bestaan; zo ook tussen BNPC en de andere variabelen in ons model. Deze laatste worden door de logaritmische transformatie omgezet in lineaire samenhangen. De door ons gehanteerde analysetechniek gaat uit van lineaire verbanden (zie volgende paragraaf). De logaritmische variant is inhoudelijk goed interpreteerbaar. Voor zover het de relatie tussen economisch ontwikkelingsniveau en daarvan afhankelijke variabelen betreft, luidt de interpretatie bijvoorbeeld: bij hogere niveaus van economische ontwikkeling zijn steeds grotere verschillen in ontwikkelingsniveau nodig om hetzelfde effect op afhankelijke variabelen te verkrijgen. Tenslotte blijkt bij analyse dat de logaritmische variant een beter passend model geeft dan het niet getransformeerde BNPC.

Liberale democratie. Gegevens over het democratisch gehalte van nationale staten ontleen we aan Bertrand (1981). Hij ontwikkelde naast een index voor belangendemocratie (zie eerder), een schaal van liberale democratie voor 115 landen. De schaal gaat uit van gangbare begrippen van liberale democratie, zoals onder meer Coulter (1975) en Bollen (1980) die formuleerden. Het gaat bij die begrippen om de mate waarin politieke participatie door burgers en competitie tussen politieke partijen is verwezenlijkt en in hoeverre politieke en burgerlijke vrijheden zijn gewaarborgd (vrije algemene verkiezingen, mogelijkheden tot oppositie, persvrijheid, vrije meningsuiting etcetera). De schaal werd door middel van de Likert-sommatieprocedure samengesteld uit 15 items. De items werden ontleend aan diverse databestanden, zoals Banks en Textor (1963), Banks (1971) en Russett (1964). Zij betreffen onder meer de constitutionele status van een regime, de scheiding der machten, de wetgevende invloed van het parlement, vrijheid van vergadering en andere burgerlijke en politieke rechten. Bertrands operationalisering sluit goed aan bij het democratiebegrip van ons conceptuele model. De schaal werd geconstrueerd aan de hand van data uit de eerste helft der jaren zestig. Het metingstijdstip past dus bij metingstijdstippen van de overige variabelen. Wij zullen daarom Bertrands schaal gebruiken als operationalisering van liberale democratie.

Economische groei is de afhankelijke variabele in het model. De periode waarover we groei meten, dient aan te sluiten op de metingstijdstippen van de niveauvariabelen (economisch niveau, liberale democratie, belangengroepen). We veronderstellen immers dat deze laatste de groei beïnvloeden. Voor de keuze van de periode waarover we economische groei meten, gelden de volgende overwegingen. Over deze periode moeten allereerst betrouwbare, internationaal vergelijkbare data te verkrijgen zijn. De periode mag niet te kort zijn, omdat groeicijfers dan meer worden bepaald door allerlei korte-termijnfluctuaties dan door de langere-termijneffecten van structurele factoren, weergegeven door de niveauvariabelen uit het model. De effecten van leeftijd, economisch ontwikkelingsniveau, liberale democratie en belangengroepen worden dan als het ware ondergesneeuwd. De periode mag ook niet te lang zijn. Als we ons te ver verwijderen van de eerste helft der jaren zestig zullen relatieve verschillen met betrekking tot bovengenoemde niveauvariabelen te zeer veranderen. Onze metingen zouden dan niet voldoende betrouwbaar en geldig meer zijn. Vooral als de periode doorloopt tot vèr na 1975 lijkt ons dat laatste van toepassing. Immers, in de tweede helft der jaren zestig werden de voor verschillende landen uiteenlopende effecten op de economische en politieke structuur, als gevolg van de eerste oliecrisis en beëindiging van de oorlog in Vietnam, pas goed merkbaar. Wij kozen daarom voor de langst mogelijke periode tot 1975; namelijk de jaren 1960-1975. Hoewel het hier gaat om een periode van vijftien jaar, achten wij de economische en politieke situatie, zoals gemeten door de niveauvariabelen, redelijk van toepassing op de gehele periode. World Bank (1977) publiceerde de jaarlijkse gemiddelde groeiraties over de periode 1960 tot 1975. Deze gegevens zijn betrouwbaar en voor veel landen beschikbaar. Wij zullen ze dan ook gebruiken als operationalisering van de variabele economische groei.

De onderzoekspopulatie. Het in dit artikel geformuleerde model geldt voor landen uit alle delen van de wereld. In principe kunnen we daarom alle onafhankelijke staten bij het onderzoek betrekken. Wij besloten echter enkele olieproducerende landen uit te sluiten (landen die door World Bank, 1980, werden gedefinieerd als 'capital-surplus oil exporters'). Deze zijn wat betreft economische groei zulke speciale gevallen dat het gevaar groot is dat de analyse door opname ervan wordt verstoord. Van een aantal landen ontbreken gegevens. Dit betreft vaak heel kleine landen, die hoewel formeel onafhankelijk, in hoge mate onder invloed staan van grote buurlanden (Monaco, Liechtenstein). Verder betreft het samenlevingen die nog in een primitief ontwikkelingsstadium verkeren of landen die aan langdurige oorlogen of interne revoluties (zoals enkele landen in Zuidoost-Azië) blootstaan. Dit zijn alle zulke bijzondere gevallen, dat zij de analyse waarschijnlijk zouden verstoren als wel gegevens voor hen beschikbaar waren. De onderzoekspopulatie bestaat tenslotte uit 103 onafhankelijke staten, waarvoor gegevens voor alle variabelen uit het model verzameld konden worden. Voor een

overzicht van de onderzoekspopulatie verwijzen we naar de bijlage.

Bij het raadplegen van databestanden voor het selecteren van gegevens, schonken we de nodige aandacht aan de betrouwbaarheid en de vergelijkbaarheid. De door ons gebruikte gegevens werden verzameld door teams van onderzoekers, ofwels speciaal voor landenvergelijkend onderzoek, ofwel met de bedoeling dat zij ook daarvoor kunnen worden gebruikt. De teams verwerken in het algemeen slechts informatie uit gezaghebbende en geloofwaardige bronnen. Als men twijfelt aan de kwaliteit van bepaalde gegevens, wordt dat uitdrukkelijk vermeld in de databestanden (in begeleidende tekst of in voetnoten). Van dergelijke data maakten wij geen gebruik. Een redelijke betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid achten wij dan ook gewaarborgd voor de in dit onderzoek gebruikte gegevens.

4. Analyse

Het pijlendiagram van figuur 2 vormt een zogenaamd recursief model. 'Recursief' wil zeggen dat causale relaties tussen variabelen slechts één richting uitgaan; er wordt dus geen directe of indirecte wederzijdse beïnvloeding verondersteld (zie Verschuren, 1980; 49-61, voor een uitvoeriger bespreking van recursieve modellen). Voor empirisch onderzoek van dit model is padanalyse door middel van regressievergelijkingen een geschikte techniek. Zij biedt namelijk de mogelijkheid tot het analyseren van relaties in een complexer model. Bij de analyse gaan we uit van een causaal idee, zoals beschreven in het conceptueel model en geformaliseerd in het pijlendiagram van figuur 2. We trachten de relatieve sterkte van diverse invloedswegen te schatten door padcoëfficiënten te berekenen; in dit geval de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten. De waarde van gevonden padcoëfficiënten geeft aan of er sprake is van directe of indirecte effecten, hoe sterk de effecten zijn en of de beïnvloeding positief of negatief (bevorderend of vertragend) is. Zie voor heldere uiteenzettingen over padanalyse door middel van regressievergelijkingen onder meer Asher (1976) en Lammers (1981).

Ervan uitgaande dat de causale ordening zoals beschreven in ons conceptueel model geldt voor alle landen van de onderzoekspopulatie en dat het model 'gesloten' is (zie paragraaf 'specificatie van het model'), kunnen we padanalyse toepassen mits aan nog enkele eisen is voldaan. Zo zijn data nodig van minimaal intervalniveau. Ten aanzien van deze eis kunnen we het volgende zeggen. De operationalisering is uitgevoerd met de bedoeling ze te gebruiken voor padanalyse. Dat geldt ook voor beide door Bertrand (1981) geconstrueerde schalen, die hij in causale modellen toepaste. Alle metingen zijn derhalve van intervalniveau of benaderen dit niveau dusdanig dat wij ze in onze causale analyse kunnen gebruiken.

Er dient aan nog meer eisen voldaan te zijn voor padanalyse. Enkele belangrijke zijn onder meer de assumpties van lineariteit en van additiviteit. Lineariteit

veronderstelt dat de relaties tussen variabelen kunnen worden weergegeven door rechte lijnen. Mede op grond van enkele globale analyses nemen we aan dat redelijkerwijs aan de assumptie van lineariteit wordt voldaan. In eerste instantie was dat niet het geval voor relaties van economisch ontwikkelingsniveau en de andere variabelen. In de paragraaf 'operationaliseren' beschreven we hoe deze samenhangen door een logaritmische transformatie van de variabele 'economische ontwikkelingsniveau' tot lineaire verbanden werden omgevormd. De assumptie van additiviteit houdt in dat relaties tussen variabelen onafhankelijk zijn van de waarden van derde variabelen. In ons model gaan we ervan uit dat dit het geval is. We verwachten, met andere woorden, geen interactie tussen de afzonderlijke effecten.

Het pijlendiagram van figuur 2 kunnen we door de volgende structurele vergelijkingen weergeven, waarbij we uitgaan van gestandaardiseerde variabelen (gemiddeld = 0 en standaarddeviatie = 1).

$$X_2 = P_{21}X_1 + U_2$$

$$X_3 = P_{31}X_1 + P_{32}X_2 + U_3$$

$$X_4 = P_{41}X_1 + P_{42}X_2 + P_{43}X_3 + U_4$$

$$X_5 = P_{51}X_1 + P_{52}X_2 + P_{53}X_3 + P_{54}X_4 + U_5$$

waarbij:

X_1 = leeftijd

X_2 = economisch ontwikkelingsniveau

X_3 = liberale democratie

X_4 = invloed van belangengroepen

X_5 = economische groei

P_{ij} = padcoëfficiënt (gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt)

U_i = residuele factor

Als de relaties in werkelijkheid zijn zoals het model voorspelt, dan zijn P_{21} , P_{32} , P_{41} , P_{42} , P_{43} en P_{52} positief; P_{31} en P_{53} gelijk aan nul of laag in waarde, en P_{51} en P_{54} negatief. Vooral P_{54} heeft onze belangstelling; zij duidt op het effect van belangengroepen op economische groei. Juist deze relatie vormt het uitgangspunt van onze studie. Hieronder (tabel 1) volgen de berekende padcoëfficiënten en de gecorrigeerde proporties verklaarde variantie ($\bar{R}^2$)⁴. De correlatiematrix van de variabelen in het model is opgenomen in de bijlage.

Hoewel in dit onderzoek geen sprake is van een aselechte steekproef uit een populatie landen gebruiken we toch in navolging van onderzoekers als Jackman (1975), Wilensky (1975) en Bertrand (1981) een significantie criterium om de gevonden coëfficiënten te evalueren. Als een regressiecoëfficiënt (ongestandaardiseerd) kleiner is dan tweemaal de standaardfout, zullen we deze en de bijbehorende padcoëfficiënt als onbelangrijk beschouwen. We gebruiken significantie in

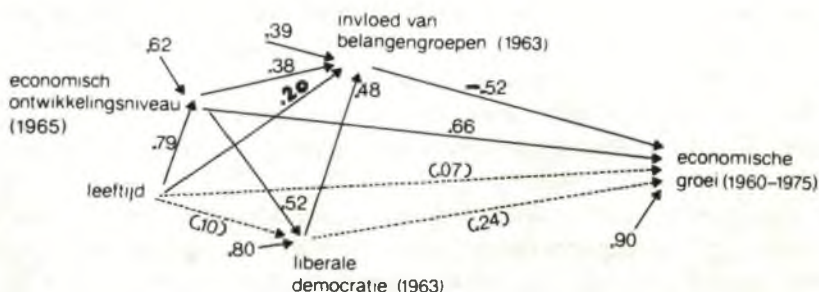
Tabel 1: geschatte padcoëfficiënten en proporties verklaarde variantie ($\bar{R}^2$) *

	leeftijd X_1	economisch ontwikkelingsniveau X_2	liberale democratie X_3	invloed van belangenorganisaties X_4	$\bar{R}^2$
economisch ontwikkelingsniveau X_2	0.79				0.62
liberale democratie X_3	(0.10)	0.52			0.35
invloed van belangenorganisaties X_4	0.20	0.38	0.48		0.85
economische groei X_5	(0.07)	0.66	(0.24)	-0.52	0.19

* niet-significante coëfficiënten staan tussen haakjes

dit geval als a priori criterium om uit te maken of er sprake is van een relatief belangrijke invloed. In figuur 3 is het volledige causale model met geschatte padcoëfficiënten weergegeven. Niet-significante coëfficiënten staan tussen haakjes, bijbehorende paden zijn door onderbroken lijnen aangegeven.

Figuur 3: Pijlendiagram met padcoëfficiënten *

* Als een padcoëfficiënt niet significant is, staat hij tussen haakjes. De bijbehorende paden zijn als onderbroken lijnen getekend.

Zoals we uit vergelijking van figuur 2 met 3 kunnen constateren, zijn de gevonden padcoëfficiënten voor het grootste gedeelte in overeenstemming met de voorspellingen van het conceptuele model. Slechts het veronderstelde negatieve effect van leeftijd op economische groei wordt in de analyse niet teruggevonden (padcoëfficiënt = +.07; niet significant). De centrale hypothese van deze studie, dat invloed van belangengroepen negatieve gevolgen heeft voor economische groei, wordt door de analyse ondersteund. De padcoëfficiënt is negatief en significant (-.52). In de volgende paragrafen zullen we op deze en andere bevindingen uitvoeriger ingaan.

6. Resultaten en conclusies

De hypothese, dat invloedrijke belangengroepen een belemmering vormen voor economische groei, werd door de empirische analyse bevestigd. We specificerden voor deze analyse een complex causaal model, waarmee het mogelijk was om schijnbare effecten te elimineren. Verder beperkten we ons bij de operationalisering van 'invloed van belangengroepen' niet tot het vaststellen van ledental van vakbonden, maar gebruikten gegevens over politieke invloed van verschillende soorten belangengroepen. Tenslotte namen wij landen uit alle delen van de wereld op in de onderzoekspopulatie. Olsons theorie wint aan zeggingskracht door de empirische ondersteuning van bovengenoemde uit haar afgeleide centrale stelling.

Ook de door het conceptueel model voorspelde positieve werking van economisch ontwikkelingsniveau op economische groei werd door de analyse bevestigd. We vonden een direct positief effect (+.66) en een indirect negatief effect (-.33) via belangengroepen en via liberale democratie en belangengroepen: $(.38 \times -.52) + (.52 \times .48 \times -.52)$. Deze indirecte werking nivelleert de directe positieve werking maar gedeeltelijk. Per saldo is de economische groei in minder ontwikkelde landen dus lager dan in ontwikkelde landen. De kloof tussen beide groepen landen blijkt dus groter te worden. Naar oorzaken hiervan wordt met name onderzoek gedaan in de traditie van de 'dependency-theory'. In de inleiding bespraken we deze studies al en stelden daar dat men tot nu toe niet tot eenduidige conclusies kwam; onderzoek binnen deze traditie gaat echter onverminderd voort.

Overigens werden vrijwel alle theoretisch voorspelde relaties door de analyse bevestigd. Zo bleek de positieve invloed van leeftijd op belangengroepen aanwezig. Het directe effect is +.20; daar komt nog bij een effect via indirecte paden van $+.50 (.79 \times .38 + .79 \times .52 \times .48)$, zie figuur 3). Ook het voorspelde positieve effect van liberale democratie op belangengroepen werd bevestigd (een direct pad van +.48). Uit de studies van onder meer Lenski (1966) en Jackman (1974) leidden we af dat economische ontwikkeling bevorderend is voor liberale democratie. Dit

werd in onze analyse eveneens aangetoond (een direct effect van $+ .52$). De voorspelde positieve effecten van niveau van economische ontwikkeling op belangengroepen bleek uit een direct effect van $+ .38$ en een indirect effect van $+ .25$ ($.52 \times .48$). Leeftijd heeft, zoals voorspeld, gevolgen voor het economisch ontwikkelingsniveau via een direct pad ($+ .79$). Leeftijd heeft geen directe effecten op liberale democratie (niet significant direct pad van $+ .10$).

De analyse toonde verder aan dat de directe invloed van leeftijd op economische groei te verwaarlozen is (coëfficiënt is niet significant). De indirecte paden via belangengroepen zijn allen negatief. De indirecte werking van leeftijd op economisch niveau en dan verder op economische groei is $+ .52$ ($.79 \times .66$). De totale invloed van leeftijd op economische groei die niet gaat via belangengroepen, is dus positief. Bevindingen van Dye (1980) voor de Amerikaanse deelstaten, dat leeftijd naast de indirecte negatieve invloed via belangenorganisaties nog een zelfstandige negatieve invloed uitoefent op economische groei, gelden volgens resultaten van onze analyse dus niet op wereldniveau.

7. Discussie

We dienen overigens deze resultaten enigszins te relativiseren. Causale analyse, zoals hier uitgevoerd zegt slechts iets over het conceptueel model voor zover geformaliseerd in het pijlendiagram. Zij zegt bijvoorbeeld weinig over de inhoudsbepaling van de variabelen of over processen tussen variabelen (zie Lammers, 1981). Een verdere beperking van de hier gepresenteerde analyse is gelegen in de cross-sectionele opzet. Theoretische overwegingen in termen van ontwikkeling worden vertaald in empirische relaties, gemeten op één moment, en verschillen tussen landen op één tijdstip worden geïnterpreteerd als veranderingen binnen landen door de tijd heen. Moul (1974) en Derksen (1981) waarschuwen er terecht voor dat een dergelijke onderzoeksopzet kan leiden tot verkeerde interpretaties. Bij een overwogen aanpak echter, waarbij onder meer aandacht uitgaat naar de plausibiliteit en de geslotenheid van het model, is een cross-sectionele opzet gerechtvaardigd. Vooral zolang voldoende gegevens voor longitudinaal onderzoek niet verkrijgbaar zijn.

Hoewel met de conclusies de nodige voorzichtigheid betracht dient te worden, blijkt uit de resultaten dat economische groei trager verloopt in landen waar belangengroepen meer politieke invloed hebben. De vraag rijst wat belangengroepen kunnen doen om eventuele negatieve gevolgen van hun handelen te voorkomen. Algehele economische groei is immers ook in hun belang. Het lijkt erop dat grote belangenorganisaties in enkele ontwikkelde democratieën proberen de door hen nagestreefde deelbelangen te integreren met die van andere groeperingen en met algehele economische groei. Vakbonden stellen bijvoorbeeld slechts looneisen voor zover deze de economische groei niet in gevaar

brenge. Er vindt in betreffende landen veel samenspraak plaats tussen overheid en belangenorganisaties en tussen deze laatste onderling. In sommige ontwikkelde industriestaten (onder andere Nederland en Oostenrijk) zijn zelfs formele structuren voor overleg tussen overheid, werkgevers en werknemers ontstaan. In Nederland kennen we zo de Sociaal Economische Raad (SER) en de Stichting van de Arbeid. Er is aanleiding te veronderstellen dat dergelijk overleg een gunstige conditie vormt voor een evenwichtige economische groei. De grote centrale belangenorganisaties die betrokken zijn bij het geïnstitutionaliseerd overleg zijn eerder geneigd tot het sluiten van compromissen. Zij definiëren de belangen van de groeperingen die zij vertegenwoordigen in toenemende mate in termen van algehele economische groei. De strijd tussen belangengroepen en algemeen belang verliest op deze wijze zijn scherpe kanten. Onderzoek zal moeten aantonen of bovengenoemde overlegstructuren inderdaad een remedie zijn voor eventuele negatieve effecten van invloedrijke belangengroepen op economische groei. Wij zijn reeds gestart met dergelijk onderzoek. In de nabije toekomst hopen we van de resultaten verslag te doen.

Noten

1. Met dank aan dr. A. F. M. Bertrand, prof. dr. J. W. Letterie, drs. R. van Puijenbroek, dr. P. Suijkerbuijk en dr. P. Verschuren, deel uitmakend van de vakgroep Nationale Politieke Systemen van het Instituut voor Politicologie te Nijmegen, voor hun nuttig commentaar op een eerder concept voor dit artikel.

2. Olson (1982) gaf ook voorbeelden van landen uit andere delen van de wereld en uit vroegere tijden om zijn beweringen te bevestigen. Hij noemde onder meer Duitsland, Japan en Korea na de tweede wereldoorlog, Engeland aan het begin van het moderne tijdperk en Duitsland en Japan aan het einde van de 19e eeuw. Maar deze selectie van gunstige gevallen kan slechts in zeer beperkte mate als wetenschappelijke ondersteuning van zijn theorie worden gezien.

3. Zie voor een duidelijke en beknopte uiteenzetting over 'geslotenheid van modellen', Lammers (1981; 55, 57).

4. De proportie verklaarde variantie werd gecorrigeerd voor het aantal onafhankelijke variabelen in de regressievergelijking en het aantal analyse-eenheden volgens de formule:

$$\bar{R}^2 = R^2 - \frac{K-1}{N-K} \times (1-R^2),$$

waarbij R^2 is de proportie verklaarde variantie en $\bar{R}^2$ is de gecorrigeerde R^2 . K is het aantal onafhankelijke variabelen in de vergelijking en N het aantal analyse-eenheden. $\bar{R}^2$ is een meer behoudende schatting dan R^2 ; vooral als het aantal analyse-eenheden gering is. (zie ook Nie, Hull, Jenkins, Steinbrenner en Bent, 1975; 358).

Geraadpleegde literatuur

- Asher, H. B. *Causal Modelling*. Beverly Hills: Sage Publications, 1976.
Banks, A. S. *Cross-polity time-series data*. Cambridge: The MIT Press, 1971.

- Banks, A. S., & Textor, R. B. *A cross-polity survey*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1963.
- Bertrand, A. F. M. *Politieke democratie en welzijn: Een operationalisering door middel van politieke en sociale indicatoren op het niveau van 115 staten*. Alphen a/d Rijn: Samsom Uitgeverij, 1981.
- Black, C. E. *The dynamics of modernization: A study in comparative history*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966.
- Bollen, K. A. Issues in the comparative measurement of political democracy. *The American Sociological Review*, 1980, 45, 370-390.
- Bornschieer, V. Chase-Dunn, C., & Rubinson, R. Cross-national evidence of the effects of foreign investment and aid on economic growth and inequality: A survey of findings and a reanalysis. *American Journal of Sociology*, 1978, 84, 651-683.
- Cameron, D. R. On the limits of the public economy. *Annals*, 1982, January (459), 46-62.
- Cnudde, C. F. & McCrone, D. J. Toward a communications theory of democratic political development: A causal model. *The American Political Science Review*, 1976, 61, 72-79.
- Coulter, P. *Social mobilization and liberal democracy*. Lexington, Massachusetts: Lexington Books, 1975.
- Derksen, A. T. De economische verklaring van democratie gewogen. *Sociologische Gids*, 1981, 28, 239-252.
- Drago, G., del. *International comparisons of levels of development*. Milton Keynes: The Open University Press, 1975.
- Dye, T. R. Taxing, spending, and economic growth in the American states. *The Journal of Politics*, 1980, 42, 1085-1107.
- Jackman, R. W. Political democracy and social equality: A comparative analysis. *American Sociological Review*, 1974, 39, 29-43.
- Jackman, R. W. *Politics and social equality: A comparative analysis*. New York: John Wiley & Sons, 1975.
- Jackman, R. W. Dependence on foreign investment and economic growth in the third world. *World Politics*, 1982, 34, 175-196.
- Lammers, J. Causale analyse. In M. Albinski (Ed.), *Onderzoekstypen in de sociologie*. Assen: Van Gorcum, 1981.
- Lenski, G. E. *Power and privilege: A theory of social stratification*. New York: McGraw-Hill Book Company, 1966.
- Moul, W. B. On getting nothing for something: A note on causal models of political development. *Comparative Political Studies*, 1974, 7, 139-164.
- Nie, N. H., Hull, C. H., Jenkins, J. G., Steinbrenner, K., & Bent, D. H. *Spss: Statistical package for the social sciences* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill Book Company, 1975.
- Olson, M. *The rise and decline of nations: Economic growth, stagflation, and social rigidities*. New Haven: Yale University Press, 1982.
- Russett, B. M. (ed.). *World handbook of political and social indicators*. New Haven: Yale University Press, 1964.
- Taylor, C. L., & Hudson, M. C. *World handbook of political and social indicators* (2nd ed.). New Haven: Yale University Press, 1972.
- UNRISD. *Contents and measurement of socioeconomic development*. New York, 1972.
- Verschuren, P. *Strukturele modellen met theoretische variabelen*. Nijmegen, 1980.
- Weede, E. The impact of democracy on economic growth: Some evidence from cross-national analysis. *Kyklos*, 1982, 36, 21-39.
- Weede, E., & Tiefenbach, H. Three dependency explanations of economic growth: A

- critical evaluation. *European Journal of Political Research*, 1981, 9, 391-406.
- Wilensky, H. L. *The welfare state and equality: structural and ideological roots of public expenditures*. Berkeley: University of California Press, 1975.
- World Bank. *World Bank atlas*. Washington DC: World Bank, 1977.
- World Bank. *World Bank report, 1980*. New York: Oxford University Press, 1980.

Bijlage

Overzicht van landen in de onderzoekspopulatie

Afghanistan	Ghana	Pakistan
Albanië	Griekenland	Panama
Algerije	Guatemala	Paraguay
Argentinië	Guinee	Peru
Australië	Haiti	Filippijnen
Oostenrijk	Honduras	Polen
België	Hongarije	Portugal
Benin	IJsland	Roemenië
Bolivia	India	Rwanda
Brazilië	Indonesië	Senegal
Bulgarije	Ierland	Sierra Leone
Burma	Israël	Somalia
Burundi	Italië	Zuid-Afrika
Kameroen	Ivoorkust	Sovjetunie
Canada	Jamaica	Spanje
Centrafika	Japan	Sri Lanka
Tsjaad	Jordanië	Sudan
Chili	Noord-Korea	Zweden
China	Zuid-Korea	Zwitserland
Colombia	Liberia	Syrië
Kongo	Luxemburg	Tanzania
Costa Rica	Madagascar	Thailand
Cuba	Maleisië	Togo
Cyprus	Mali	Trinidad en Tobago
Tsjechoslowakije	Mauretanië	Tunesië
Denemarken	Mexico	Turkije
Dominicaanse Rep.	Mongolië	Uganda
Ecuador	Marokko	Groot-Brittannië
El Salvador	Nederland	Verenigde Staten
Ethiopië	Nieuw-Zeeland	Bovenvolta
Finland	Nicaragua	Uruguay
Frankrijk	Niger	Venezuela
Gabon	Nigeria	Joegoslavië
Duitse Dem. Rep.	Noorwegen	Zaire
Bondsrep. Duitsland		

Databronnen

- economische groei: World Bank (1977)
- liberale democratie: Bertrand (1981)

leeftijd: Black (1966)

invloed van belangengroepen: Bertrand (1981)

economisch ontwikkelingsniveau: Taylor & Hudson (1972)

Correlatiematrix van de variabelen in het model

	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
X ₁	1.000				
X ₂	0.788	1.000			
X ₃	0.505	0.595	1.000		
X ₄	0.745	0.826	0.808	1.000	
X ₅	0.325	0.428	0.248	0.271	1.000

X₁ = leeftijd

X₂ = economisch ontwikkelingsniveau

X₃ = liberale democratie

X₄ = invloed van belangengroepen

X₅ = economische groei